

SOMLYÓDY NÓRA, SOMLYÓDY LÁSZLÓ EGY ÉLET A BALATON KÖRÜL

2023 végén jelent meg a gazdagon illusztrált könyvecske a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával. Somlyódy Lászlót aligha kell bemutatnom a *Magyar Tudomány* olvasóinak: az MTA tagja, a BME, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízi közmű és Környezetmérnöki Tanszékének volt vezetője és jelenlegi professor emeritusa, számtalan magyar és nemzetközi szervezet egykori vezetője, a magyar víztudomány legkiválóbb elméje, akiről volt tanszékén sétányt neveztek el. Nóra lánya oknyomozó újságíró. Finnországban él, az ÉlményMűhely innovatív oktatási vállalkozás vezetője, amely a matematika és a képzőművészet összekapcsolásával dolgoz ki és terjeszt világszerte módszereket a kíváncsiságvezérelt, kooperatív, játékos és élményközpontú matematikaoktatásra.

A könyv születése mindennapos magyar történethez kötődik: Nóra ráébred, hogy nagyszüleiről, a család múltjáról többet hallgattak, mint meséltek neki. Közösen kezdik felfejteni a múltat Laci emlékeiből, történeteiből, levéltári kutatásokból. A könyv első fele a történelem viharai által megtépzott család története. A dzsentri édesapa hol mesés vagyonok birtokosa, hol mindenét elveszíti. Laci igazán szerencsés, hogy a kecskeméti szőlőbirtok és kúria épp a család tulajdona, amikor 1943-ban megszületik. Anyai ágon a német származású iparoscsalád már a 19. században akadémiával dicsekedhet Laci dédapja, Thirring Gusztáv statisztikus, földrajztudós személyében. A történetben megvan minden elem, amelyet a 20. század középosztálybeli magyar családjának sajnos fel kell mutatnia: háború, börtön, kitelepítés, kisajátítás, keserves megélhetés, a családi lét lábbal tiprása. Nyolcéves fejjel persze a kis Laci élvezi a kitelepítést és a nyolcosztályos tanyasi iskola melletti korlátlan szabadságot, megverekszik a városi gyerekekkel – ahogy mondja – a paraszt identitásáért. Tízévesen „koldus-szegény királyi gazdagon” kerül vissza nővérével Budapestre. Szegényen, mert a szülők még évekig csak dolgozni járhattak be a városba, a gyerekeket kényszerűen az anyai nagyszülőkre bízva. És gazdagon, mert Bodri úr, a hányatott sorsú puli jeleneteket rendezve kiköveteli, hogy újdonsült barátjával tarthasson.

A családi tanács úgy látja jónak, hogy Laci végezzen el egy tisztességes szakmát adó technikumot, mert származása miatt egyetemre úgysem mehet. *Deus ex machina*, a telefonkönyv magától nyílik ki az épületgépészeti technikumnál.

A technikummal jönnek a bulik, a tánciskola és legfőképp a tenisz. Lacit csöpp híján teljesen beszippantja a professzionális tenisz világa, szerencsére azonban a gyönyörű játék oltárán a hatékonyságot feláldozva játszik, így aztán nem lett wimbledoni bajnok. Ellenben a nemzetközi vizes konferenciák fényét és saját népszerűségét a későbbiekben is jelentősen emelik az általa kezdeményezett házi teniszbajnokságok.

Különösebb elhivatottság nélkül jelentkezik a Budapesti Műszaki Egyetemre gépésznak, és a szerencse gyermeke lévén 1962-ben mégiscsak felveszik. Kiderül, hogy az egyetem nagyszerű dolog, jó előadók, érdekes tárgyak, a matematika szépsége. „Úgy éreztem, hogy ezek a tárgyak olyanok, mint én vagyok. Vagy én vagyok a tárgyakkal azonos. Amikor valami, amit kifejezel a matematika nyelvén, elkezd nőni, gazdagodni, geometriai értelmet nyerni...” És most először teljesen világossá vált Laci számára, hogy merre induljon: áramlástannal kell foglalkoznia! Persze azért maradt bőven idő az egyetem mellett bridzselésre, feketemunka végzésből és seftelésből fedezett nyugati kalandozásokra, whiskyre és szivarra is.

Első munkahelye a Szellőző Művek. Laci és a Művek nem passzolnak össze. Amíg Laci korszerű, az elméleti áramlástani modellezést és kisminta kísérleteket ötvöző tervezési módszereket szeretne bevezetni, a Művek igazi tespedő szocialista nagyvállalatként ellenáll. Aztán mégis, véletlen szerencse folytán, az akkoriban induló balatoni vitorlázások mellett kiráz a kisujjából pár ventilátorszabadalmat, és megírja a doktoriját, de közben megérti, hogy a gyárban nincs számára hosszú távon fejlődési lehetőség. Felmond. Először, de nem utoljára. Már itt megmutatkoznak azok a kulcsmotívumok, amelyek egész további életútját jellemzik: törekvés az adott intézmény vagy szervezet működési módjának javítására, a hatékonyság növelésére; törekvés a tökéletes munkára; a szerencsés véletlenek kihasználása és bátorság otthagyni azt, ami makacsul ellenáll a jobbításnak.

1972-től a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézetben (VITUKI) folytatja, de nem a Hidromechanikai Főosztályon, amelynek szemlélete nem nyeri el tetszését, hanem egyenesen a Vízminőség-védelmi Főosztályon, ahol nemcsak a levegőből kell fejest ugrania a vízbe, hanem az egzakt mérnöklés mellett bele kell kóstolnia a kátyvaszos-zavaros biológiába. A VITUKI-nak jó nemzetközi kapcsolatai vannak, Laci pedig úgy érzi, értelmes munkával be tud kerülni a nemzetközi vérkeringésbe. És tényleg: az évtized végén, amikor egy újabb véletlen folytán már a Balaton szél keltette felkeveredését és annak a fényviszonyokra gyakorolt hatását vizsgálja, és eredményeit véletlenül bemutatja egy nemzetközi konferencián, véletlenül meghívják előbb csak látogatóba, azután állásba az Ausztriában székelő Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézetbe (IIASA). Hihetetlen szabadság, tökéletes munkakörülmények, nemzetközi kapcsolatépítési lehetőségek várják. A IIASA korábban indult sekély tavak

eutrofizálódásával foglalkozó projektjének vezetője lesz, a projekt állatorvosi lova a Balaton. Laci előtt a projekt elsősorban ökológiai kérdésekre koncentrált, ő azonban elhatározza, hogy a kutatás mellett gyakorlati eredményt is el kell érnie a Balaton vízminősége védelmének megvalósításával. Miniszterhelyetteseket hív a IIASA-ba, értekezleteket rendez. Végül eléri a nagy célt: a Balaton vízminőségének védelmét elrendelő 1983-as kormányhatározat átveszi a IIASA-projekt minden beavatkozási javaslatát.

Hazatérve ismét a VITUKI-ban találja magát, de már a Vízminőség-védelmi Intézet igazgatójaként. Közben külföldi munkákat is vállal, Brazíliában például nagy ENSZ- és világbanki projekteket vezet. Szigorúan szakmai alapon próbál bekapcsolódni a bős-nagymarosi vízlépcső ügyébe, a bizonytalanságokat kidomborító előrejelzésekre azonban a politikai csatározás közepette nem akad vevő. Közben a VITUKI hanyatlófélbe kerül. Laci átlátja a szervezeti és gazdasági problémák sokaságát, és úgy érzi, csakis ő mentheti meg az intézményt. Főigazgató lesz, stratégiai tervet készít, embereknek mond fel, a felügyeletet gyakorló minisztériumokkal tárgyal, mígnem észreveszi, hogy rosszindulatú pletykák és névtelen újságcikkek kereszttüzeiben egyedül maradt. Felmond.

Vissza a IIASA-ba, és párhuzamosan előre a BME akkor még Vízellátás-Csatornázás Tanszék vezetése felé, amely akkoriban az aszfaltfűző laboratóriummal megosztott barakk épületben székelt. Laci természetesen minden tekintetben megreformálja a tanszéket, behozza a környezetmérnöki képzést, fejleszti a vízlaboratóriumot, fizikailag is normális munkafeltételeket teremt, ütős csapatot épít a tanszék dolgozóiból és a majd' ugyanolyan létszámban felvett új emberekből, doktoranduszokból, akiknek együttes szaktudása a víztudomány-vízgazdálkodás igen széles tartományát fedi le. Közben a 2000-es években egyre magasabb szinteken vesz részt az oktatáspolitikai, a műszaki tudományos élet, a kutatás-fejlesztés és innováció alakításában. Vegyes sikerekkel, leginkább kudarcokkal, mert soha nem sikerül maradéktalanul átvinni elképzeléseit a bürokrácia, az ellenérdekeltség, az értetlenség és a nagypolitika dzsungelén. A nemzetközi porondon több sikerben van része, például a Nemzetközi Vízszövetség (IWA) elnökeként. Továbbra is vezet szakmai projekteket, immáron úgy, hogy az eredmények alapján szükséges cselekvések kivekedése a projekt szerves folytatása legyen. Ilyen projekt a Balaton azonnali vízpótlásának megakadályozása a 2000-es évek legelején, amikor a hároméves nagy aszályban a tó térfogatának negyedét elvesztette.

Nagy kitarulkozást ne várjon senki. Laci a könyvben is marad az az egyenes, barátságos, közlékeny ember, akinek ismerjük. Szívesen beszél arról, hogy mit miért tett, mi az, ami sikerült és mi az, ami nem – de mindezt hideg fejjel, elemzőként, különösebb érzelmi töltet nélkül teszi. Mélyebb érzelmekre olyan apró motívumok utalnak, mint Bodri úr esete – ezekről egy krónikás említést sem tene, Laci számára azonban fontosak. Az igazán komoly érzelmek nem kerülhettek

elő, „ilyenkor szorosra zárta a Somlyódyakra jellemző papírvékony száját – és nem szólt többet”.

Kinek ajánljuk a könyv olvasását? Barátnak és ellenségnek, a siker titkára kíváncsi fiataloknak, azoknak, akik áttekintést szeretnének a magyar valóságról és benne egy széles látókörű ember történetéről.

Somlyódy Nóra – Somlyódy László: Egy élet a Balaton körül. Budapest: Holnap Kiadó, 2023, 237 o.

Istvánovics Vera

az MTA doktora
HUN-REN–BME Vízgazdálkodási Kutatócsoport